

До спеціалізованої вченої ради Д
41.086.03 Національного
університету «Одеська юридична
академія» (65009, м. Одеса,
Фонтанська дорога, 23).

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора юридичних наук, професора Бабенка Андрія Миколайовича
на дисертацію Паламарчук Галини Вікторівни «Кримінологічні засади
запобігання правопорушенням, пов'язаним із переміщенням
товарів/предметів через митний кордон на сучасному етапі в Україні»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за
спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право**

Сучасний стан злочинності в Україні викликає обґрунтоване занепокоєння, як серед населення нашої країни, так і за її межами. Вивченням представлених Г.В. Паламарчук матеріалів дисертації та автореферату за темою «Кримінологічні засади запобігання правопорушенням, пов'язаним із переміщенням товарів/предметів через митний кордон на сучасному етапі в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право, а також ознайомлення з її публікаціями дає підстави стверджувати, що автором проведено розгорнутий науково-практичний аналіз проблем з висвітлення кримінологічних засад запобігання правопорушенням, пов'язаним із переміщенням товарів/предметів через митний кордон, на сучасному етапі в Україні.

Автором на високому рівні здійснене комплексне дослідження сутності та природи правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів/предметів через митний кордон; розглянути їх ознаки в контексті організованої транскордонної тіньової діяльності; сучасного стану злочинності у зазначеній

сфері, визначено основні чинники її детермінації; визначено основні напрями до запобігання вказаним правопорушенням. Ретельний аналіз роботи дає підстави стверджувати про її актуальність у теоретичному та практичному плані, адже автором сформульовано важливі для юридичної науки та практики протидії правопорушенням у сфері запобігання правопорушенням, пов'язаним із переміщенням товарів/предметів через митний кордон. Висновки і пропозиції, а також положення, що виносяться на захист, є такими, що визнаються новими або такими, що істотно розширюють межі знань із проблем якісної побудови системи запобігання правопорушенням, пов'язаним із переміщенням товарів/предметів через митний кордон, на сучасному етапі в Україні.

Оцінюючи дисертацію в цілому, можна констатувати, що дисертація Г.В.Паламарчук підготовлена на високому науковому рівні, її структура є виваженою і логічно побудованою, ключові проблеми чітко сформульовані, наукові положення характеризуються високим ступенем обґрунтованості та достовірності, а висновки та рекомендації мають значення не лише для юридичної науки а і для практики запобігання правопорушенням, пов'язаним із переміщенням товарів/предметів через митний кордон. Цей загальний висновок підтверджується за основними критеріями, за якими оцінюються подібні наукові праці.

Актуальність проведеного дослідження насамперед зумовлена загостренням криміногенної ситуації в Україні і негативними тенденціями до зростання кримінальних правопорушень у більшості регіонах нашої країни. Великої шкоди завдають державі правопорушення, пов'язані з переміщенням товарів/предметів через митний кордон, оскільки вони є найбільш розповсюдженими формами транскордонного тіньового бізнесу і своїм існуванням спричиняють величезну економічну та політичну шкоду державі. Здобувач вірно наголошує, що перелік розглядуваних правопорушень є дуже великим: і включає митні правопорушення (ст. ст. 484, 485, 458-461 МК України); адміністративні правопорушення (ст. 88, ст. 106, ч. 4. ст. 154, ст.ст.

164–13, 204–3 КУпАП); кримінальні правопорушення (ст.ст. 199, 201, 201–1, 203–1, 204, 240–1, 268, 300, 301, 305, 321–1, 333 КК України). За оцінками експертів, тенденції нелегального переміщення лише товарів через митний кордон свідчать, що якщо ще у 2015 році ця сума становила близько 8 млрд дол., то у 2020 році вона, за приблизними розрахунками, збільшилася у 2 рази. Щорічні збитки бюджету від такого переміщення на сьогодні в Україні вдвічі перевищують допомогу Міжнародного валютного фонду. Така ситуація викликає справедливе занепокоєння у суспільстві і вимагає відповідної реакції з боку правоохоронних органів.

Вищенаведене дає підстави зробити висновок про наявність важливої науково-практичної проблеми, що потребує відповідного оформлення у вигляді окремого напрямку наукових досліджень. Зазначене свідчить про безумовну **актуальність** обраної теми і своєчасність проведеного **Паламарчук Галиною Вікторівною наукового дослідження за темою «Кримінологічні засади запобігання правопорушенням, пов'язаним із переміщенням товарів/предметів через митний кордон на сучасному етапі в Україні»**, поданого на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримнологія; кримінально-виконавче право.

Ознайомлення з публікаціями дисертанта дає підстави стверджувати, що автором було проведено ґрунтовний кримінологічний аналіз теми, актуальної у теоретичному та практичному плані, сформульовано висновки і пропозиції, що виносяться на захист. Оцінюючи дисертацію в цілому, можна констатувати, що дисертація Паламарчук Галини Вікторівни підготовлена на високому науковому рівні, її структура логічно побудована, ключові проблеми чітко сформульовані, наукові положення характеризуються високим ступенем обґрунтованості та достовірності, а висновки та рекомендації мають значення не лише для теорії кримінального права та кримінології, а й можуть стати основою пошуку в інших галузевих юридичних науках. Цей загальний

висновок підтверджується за основними критеріями, за якими оцінюються подібні наукові роботи.

Ретельне вивчення дисертації та автореферату здобувача дозволяє констатувати, що об'єкт та предмет дисертації відповідають заявленій темі і свідчать про правильність обраних автором методологічних підходів до розкриття проблем, що винесені у назву роботи.

Структура плану роботи та послідовність його викладення також відповідає темі дослідження й у повній мірі розкриває її зміст. Автором вміло та послідовно визначене завдання дослідження, які логічно випливають із задекларованої мети. Заслужовують на схвалення також використані у роботі методи дослідження, зокрема, їх кількість, виваженість обрання та вміле застосування, що повною мірою відбивається в структурі рецензованої роботи (дис. С. 9-10; автореф. С. 3-4).

У роботі чітко простежується зв'язок з науковими програмами, планами та темами. Тема дослідження відповідає Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (затверджена постановою загальних зборів НАПрН України від 3 березня 2016 року). Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи Міжнародного гуманітарного університету «Тенденції встановлення розвитку соціогуманітарної сфери в Україні» на 2012–2015 роки (державний реєстраційний № 0110п000678). Роботу виконано відповідно до плану наукових досліджень кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Міжнародного гуманітарного університету «Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» за 2016–2020 роки. Тему дисертації затверджено Вченою радою Міжнародного гуманітарного університету (протокол № 6 від 05 липня 2018 року)

Не викликають заперечень **ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.** Останні забезпечуються: застосуванням дослідницьких методів сучасної теорії пізнання, у тому числі загальнонаукових та конкретно-наукових методів пізнання, а саме, таких

методів, як формально-логічного, історичного, конкретно-соціологічного системно-структурного, порівняльно-правового, статистичного і ін. методів. Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці фахівців, у тому числі зарубіжних, у галузі кримінології та кримінального права, теорії управління та правоохоронної діяльності, інших галузевих правових наук. Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять: наукові публікації (монографії, підручники, коментарі); автореферати дисертацій; політико-правова публіцистика, довідкові видання тощо статистична звітність та аналітичні матеріали Генеральної прокуратури України, Національної поліції України, Кабінету Міністрів України, Ради національної безпеки і оборони України.

Наукова новизна отриманих результатів результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших у вітчизняній науці спеціальним комплексним дослідженням, в якому представлено обґрунтування виокремлення правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів/предметів через митний кордон, як окремої кримінологічної групи суспільно небезпечних діянь, вивчення цих правопорушень та засад запобігання ним в економіко-кримінологічному вимірі. Ґрунтуючись на результатах дослідження, автором розроблено систему наукових положень і обґрунтовано наукові результати, які є новими для кримінологічної науки або які наділені істотними ознаками новизни.

За результатами дослідження сформульовано низку положень, висновків і рекомендацій, які мають наукову новизну: вперше: запропоновано виокремлення правопорушень, пов'язаних із переміщенням товарів/предметів через митний кордон України, як відносно самостійної кримінологічної сукупності суспільно небезпечних діянь, яка включає кримінальні, адміністративні та митні правопорушення і становить вид транскордонної тіньової економічної діяльності. У сучасних умовах до цієї сукупності мають бути віднесені і правопорушення, пов'язані з переміщенням товарів/предметів через лінію розмежування; представлено кримінологічний аналіз

правопорушень, пов'язаних із переміщенням товарів/предметів через митний кордон, як виду тіньової економічної діяльності, який реалізується в особливих локаціях – прикордонні України і суміжних держав, а також на лінії розмежування; запропоновано підхід до оцінки ролі транскордонного співробітництва та участі інститутів громадянського суспільства у запобіганні правопорушенням, пов'язаним з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України в частині виокремлення безпекового аспекту транскордонного співробітництва в економічній та соціальній сферах, що дає можливість поступово розвивати антикримінальний потенціал громадянського суспільства на прикордонних територіях; вдосконалено: розуміння причинного комплексу правопорушень, пов'язаних із переміщенням товарів/предметів через митний кордон, що передбачає поєднання факторів, притаманних економічній делінквентності, транскордонному тіньовому бізнесу та організованій злочинності; кримінологічне вчення про особу правопорушника в частині особливостей особи, яка вчиняє правопорушення, пов'язані з переміщенням товарів/предметів через митний кордон, залежно від видів учинюваних правопорушень та організованих структур, членом яких така особа виступає; дістало подальшого розвитку: вивчення системних зв'язків тіньового бізнесу, організованої злочинності та корупції в частині визначення сутності правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів/предметів через митний кордон, у тому числі тих, які вчиняються на лінії розмежування; концептуальний підхід до протидії транскордонній злочинності в частині безпекового виміру транскордонного співробітництва та участі інститутів громадянського суспільства у запобіжній діяльності.

Автором дисертації сформовано власний підхід щодо визначення поняття, сутності, правової природи, основних ознак та характеристик Правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів/ предметів через митний кордон: ретроспектива дослідження та проблеми визначення». Визначено історичні закономірності становлення зазначених правопорушень у якості окремого виду суспільно небезпечних діянь, основою яких була контрабанда

як діяння, спрямоване на ухилення від сплати обов'язкових платежів. Здійснено розподіл правопорушень на: митні правопорушення (ст. ст. 484, 485, 458–461 МК України); адміністративні правопорушення (ст. 88, ст. 106, ч. 4. ст. 164, ст.ст. 164–13, 204–3 КУпАП); кримінальні правопорушення (ст.ст. 199, 200, 201–1, 203–1, 204, 240–1, 268, 300, 301, 305, 321–1, 333 КК України). Автором доведено, що правопорушення, пов'язані з переміщенням товарів/предметів через митний кордон, являють собою єдину складну за змістом кримінологічну групу діянь, де у переважній більшості її складові являють собою види транскордонного тіньового бізнесу, який здійснюється організованими структурами, які завдають державі великої шкоди. (д. с. С. 14-48; автореф. 7-8).

Корисним виглядає сформульований Г.В.Паламарчук концептуальний підхід до характеристики кримінологічних показників правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів/предметів через митний кордон. За висновками авторки зазначений вид правопорушень варто розглядати в контексті концепції регіональної злочинності. Ми погоджуємося з висновками, що зазначені правопорушення становлять транскордонну складову делінквентності у прикордонні, де йдеться, зокрема, про територіальну специфіку суспільно небезпечної поведінки громадян прикордоння, а криміногенний потенціал жителів прикордоння може підживлюватися й тим рівнем злочинності, що існує в прикордонні з сусідніми регіонами і суттєво впливає на стан та динамічність комплексу правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів/предметів через митний кордон (дис. С. 63-64; автореф. 8). Авторкою представлений сучасний стан правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України; визначені основні фактори вчинення правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України. Автором встановлена кримінологічна єдність правопорушень, що розглядаються, яка є географічно обумовленим явищем, оскільки діяння вчиняються в певних просторових локаціях – у прикордонні та на лінії розмежування. Зобуваєм виділити основні

фактори вчинення правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України, зокрема, представлено аналіз сукупності факторів, які породжують зазначені правопорушення. Обґрунтовано, що фактори, які складають причинний комплекс цих правопорушень, поділяються на загальні, притаманні економічній делінквентності, а також специфічні, властиві лише даній категорії правопорушень. Ці фактори об'єднані в блоки: географічний, економічний, соціально-психологічний, організаційноправовий.

Авторкою представлений кримінологічний портрет особи, яка вчиняє правопорушення, пов'язані з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України; на прикладі контрабанди культурних цінностей та наркоконтрабанди показано взаємозв'язок спрямованості тіньової діяльності (виду тіньового бізнесу) та розподілу напрямів діяльності (ролей) серед членів цієї структури; показано специфіку делінквента, що діє на лінії розмежування (значна питома вага припадає на військовослужбовців, які здійснюють прикриття переміщення товарів/предметів через лінію розмежування) (дис. С. 63-116; автореф. 9).

Практично орієнтованою виглядають авторські концептуальні положення запобігання правопорушенням, пов'язаним з переміщенням товарів/предметів через митний кордон, на сучасному етапі в Україні. У якій здобувачем виділені основні напрями запобігання правопорушенням, пов'язаним з переміщенням товарів/предметів через митний кордон; правові інструменти запобігання правопорушенням, пов'язаним з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України; проблеми взаємодії суб'єктів запобігання правопорушенням, пов'язаним з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України (дис. С. 116-161; автореф. 10-11).

Всі представлені автором положення, висновки і рекомендації мають не лише наукову, а й практичну цінність. Переважна більшість авторських здобутків упроваджена у законотворчу, наукову, освітню та практичну діяльність (дис. С. 207-210). Отже, саме із наведених та багатьох інших причин

дисертаційне дослідження Г.Паламарчук, без всякого сумніву, вирізняється новизною й оригінальністю та свідчить про досягнення здобувачем високого фахового рівня для проведення високоефективних наукових досліджень.

Оцінка структури та змісту дисертації, її завершеності в цілому. Структура дисертаційного дослідження характеризується логічною побудованою, зумовленою поставленими метою та завданнями дослідження, його об'єктом і предметом, відповідає логіці наукового пошуку та композиційно складається з вступу, 3 розділів, 9 підрозділів, 2 пунктів, висновків, списку використаних джерел (290 найменувань), додатків. Загальний обсяг дисертації становить – 222 сторінки, з яких основний зміст – 167 сторінок

Про повноту викладення наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, свідчить та обставина, що

Основні теоретичні та практичні положення й пропозиції дисертаційного дослідження викладено у 28 наукових працях, із них 1 розділ в колективній монографії, 7 статей у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, 2 статті у зарубіжних періодичних виданнях юридичного напрямку та 18 тезах доповідей на конференціях.

Оформлення дисертаційної роботи Паламарчук Галини Вікторівни відповідає встановленим вимогам. Зміст автореферату є ідентичним основним положенням дисертації. Науковий стиль викладення державною мовою не викликає зауважень. Дисертація у цілому свідчить про вільну орієнтацію автора у кримінологічній науці та добру обізнаність у науковій літературі й законодавстві, що відповідає високому рівню наукової кваліфікації. Висновки і пропозиції автора ґрунтуються на достатній науковій платформі, що дає підстави визнати дослідження самостійним і завершеним. Більшість висновків дисертанта науково обґрунтовані й оригінальні, сприяють перегляду усталених догм.

Позитивна оцінка рецензованої роботи в цілому та її окремих положень не виключає можливості і необхідності висловити певні застереження і

зауваження щодо позицій, які потребують критичної оцінки, є спірними або потребують додаткової аргументації та дають можливість вступити в дискусію з автором:

1. У підрозділі 2.2. авторкою представлений аналіз сучасного стану правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України. Нею охоплена динаміка за період 2005-2020 роки, і це також відображено у Додатках 5,6,7,8. (Дис. С.69-92). Такий період видається занадто тривалим для кандидатської дисертації. Разом з цим у додатку 6 (дис. С. 219) представлений аналіз за найменуванням переміщених товарів за період 2017-2020 рр., у додатку 7 представлені дані щодо незаконного переміщення зброї, наркотиків, боєприпасів, автотранспорту і т.д. за період 2019-2020 рр. Потребує додаткового пояснення авторки чому вона зупинилася на певному періоді, (який охоплює доволі таки різні соціально-економічні і політичні умови життя українського суспільства) і чому аналіз переміщення речей, які заборонені для вільного обігу охоплює помітно менший період часу.

2. Точність і неоднозначність у використанні термінології, пов'язаної із перешкоджанням злочинам, є одним із важливих завдань кримінологічної науки. У сучасній науковій думці з цього приводу відсутня єдність у поглядах, що вносить певну плутанину у розумінні того або іншого терміна. У представленій на рецензування роботі автором використовується 19 разів термін «протидія», 187 – термін «запобігання» і 4 рази – «боротьба». Під час прилюдного захисту потребує пояснення такої неоднозначності. І яке навантаження несуть у собі зазначені терміни у їх авторському розумінні?

3. В основу аналізу факторів вчинення правопорушень, пов'язаних з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України автором використані теоретичні платформи таких вчених, Д.О. Назаренко, А.У. Піхова, Н.А. Міняйло, А.Ф. Зелінського, С.О. Філіппова, В.О.Корольова, а також результати власного анкетування, опитувань і спостережень. Разом з цим, автором залишені без уваги роботи таких фахівців у сфері детермінації

злочинності, як А.П.Закалюк, В.В.Голіна, Б.М.Головків, О.М.Джужа, Т.А.Денисова, О.М.Литвинов та ін..

4. У п.2.4. «Кримінологічний портрет особи, яка вчиняє правопорушення, пов'язані з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України» автору вдалося розкрити лише механізм вчинення протиправних дій і особливості діяльності особи, що вчиняє правопорушення, пов'язані з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України. Після уваго автора залишився аналіз кількісно-якісних параметрів, що відображають закономірності з інформації про осіб-правопорушників.

5. У цілому схвалюючи результати і підтверджуючи їх значущість для розвитку наукових знань (особливо у регіональному контексті), що знайшли відображення у розділі 3 дисертації, вважаємо, що результати наукових здобутків виглядали би більш систематизованими, якщо би автор згрупував отримані результати за класичною схемою: заходи загально-соціального запобігання; спеціально-кримінологічного, індивідуального....

6. На С.136 автор наголошує на важливості «....Запровадження технічних засобів охорони кордону...», з чим складно не погодитися, враховуючи особливості організації будь-якого пропускового режиму. Поряд із цим здобувач не розписує і не конкретизує які саме це мають бути засоби і які вдосконалення потребує сьогодення практика здійснення вказаної діяльності із технічного забезпечення.

7. У підрозділі 3.3. «Проблеми взаємодії суб'єктів запобігання правопорушенням, пов'язаним з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України» автор відводить важливу роль міжнародному співробітництву у запобіганні правопорушенням, пов'язаним з переміщенням товарів/предметів через митний кордон України. Враховуючи географічне і геополітичне положення України і тему дослідження, здобувачеві варто було би приділити темі міжнародного співробітництва окремий параграф і чітко сформулювати висновки та пропозиції із удосконалення міжнародного співробітництва у запобіганні досліджуваній категорії правопорушень.

Грунтуючись на викладеному вважаю, що дисертаційне дослідження Паламарчук Галини Вікторівни «Кримінологічні засади запобігання правопорушенням, пов'язаним із переміщенням товарів/предметів через митний кордон на сучасному етапі в Україні» є завершеним монографічним дослідженням, яке виконане на належному рівні і відповідає вимогам, що пред'являються по подібного роду робіт. За актуальністю обраної теми, рівнем проведеного дослідження, ступенем обґрунтованості наукових положень, сформульованих висновків і рекомендацій, достовірністю і новизною, повнотою викладу в опублікованих працях, представлена робота та автореферат відповідають вимогам, що пред'являються до кандидатських дисертацій відповідно до п. п. 9, 11, 12, 13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами) та Наказу МОН №40 від 12.01.2017 року, а Паламарчук Галина Вікторівна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент:

Професор кафедри кримінального права та кримінології Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

А.М. Бабенко

«ПОГОДЖЕНО»

Перший проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

В.Л.Грохольський